

ISSN 2303-4912

BILTEN

JZU ZAVOD ZA BOLESTI OVISNOSTI ZENIČKO-DOBOSKOG KANTONA

GODINA 13.

BROJ 21.

JULI 2018.

IZDAVAČ

JZU ZAVOD ZA BOLESTI OVISNOSTI
ZENIČKO-DOBOSKOG KANTONA

antidroga
telefon: 032/244-544

www.zedo-ovisnost.ba

Uvodna RIJEĆ

Poštovane/poštovani,

Radosna vijest u Zavodu je završetak procesa akreditacije od strane Agencije za akreditacijske standarde AKAZ. Bilo je to dvogodišnje putovanje sa dobrom ishodom. Prva smo akreditovana ustanova u oblasti ovisnosti u Bosni i Hercegovini. Siguran sam da će to dovesti do još veće kvalitete usluga ka pacijentima.

Izdvajam još jednu važnu aktivnost u pravcu podizanja svijesti o antikorupciji i uspješnjem preveniranju korupcije. Riječ je o izradi niza standarda u javnim ustanovama koje prate Akcioni plan prevencije korupcije u Zeničko-dobojskom kantonu. U skladu sa tim urađen je Operativni plan Zavoda za borbu protiv korupcije 2017-2019, kao i Plan integriteta. Zadnji dokument je u procesu odobrenja od strane Tima Vlade ZDK. Uskoro će u Zavodu biti i mjesto na kojem će se moći anonimno ili sa potpisom prijaviti svaki oblik korupcije. Napominjem da je i do sada Zavod imao sanduče u kojem su se mogle ostaviti prijave.

Ovaj broj Biltena objavljujemo u julu jer smo htjeli obuhvatiti i aktivnosti povodom Međunarodnog dana borbe protiv droga. Dugi niz godina radno obilježavamo ovaj datum sa osnovnim ciljem senzibilizacije javnosti. Svake godine posjetimo dvanaest općina/ grad u kantonu. Pozitivna stvar je da imamo sve više nevladinih organizacija koje se bave bilo prevencijom bilo resocijalizacijom ovisnosti. Nedostaje još uvijek tijelo koje bi objedinilo sve te akcije i time ih učinili još efikasnijim. To je ranijom Strategijom prevencije bilo predviđeno osnivanjem Ureda za droge, ali nadležna ministarstva to nisu realizovala. I Strategija je davno prestala biti važeća. Nadamo se da će u novoj Strategiji mjere biti i realizovane.

Uživajte u čitanju i pridružite nam se u novom broju koji je planiran za decembar 2018.godine.

S poštovanjem!

Urednik

Sadržaj

Statistički podaci o radu Ambulante tokom prvih šest mjeseci 2018. godine	3
Rezultati istraživanje donje granice upotrebe interneta	4
Obilježja upotrebe duhana među mladima	8
Prva zdravstvena ustanova u ZDK koja je dobila akreditaciju AKAZ-a	12
26.06. međunarodni dan borbe protiv droga	14
U čemu je privlačnost nargila barova	16
Trening stručnjaka iz kantona 10 u Livnu i Kupresu	21
V sarajevski dani psihologije	22
Projekat Edukacija mladih edukatora Medicinske škole Zenica	22
Univerzitetski udžbenik o ovisnosti	24
Posjeta Novom Gradu /Bosanskom Novom	25
Edukacija 400 učenika Druge gimnazije u protoru Multiplex Ekrana	26
Edukacija prevencija o zloupotrebi psihoaktivnih supstanci (Vijeće učenika) Zeničko-dobojskog kantona	26
Edukacija prevencija o zloupotrebi psihoaktivnih supstanci 9. razreda Zeničko-dobojskog kantona	27

Statistički podaci o radu Ambulante tokom prvih šest mjeseci 2018. godine

Emir Hasanica, okupacioni terapeut

*Od 01.01.2018.
do 30.06.2018.
godine u ambu-
lanti, terenima i
zatvorima je
urađeno 3061
neuropsihijatri-
jskih pregleda*

U periodu od 01.01.2017. do 30.06.2018. godine javilo se ukupno 503 ovisnika, od toga 377 heroinskih ovisnika i 69 ovisnika o alkoholu. Nisu prikazane druge dijagnoze, niti pacijenti koji dolaze samo radi testiranja a nisu ovisnici. Nisu također prikazani ni dolasci suradnika u liječenju ovisnika (roditelji, bračni drugovi, djeca) kao ni opća populacija koja svakodnevno komunicira sa medicinskim sestrama/tehničarima tražeći savjet. Zaključno sa 03.07.2018. godine broj heroinskih ovisnika na supsticuonoj terapiji je 325, na Metadonu 242 (74,46%) a na Suboxonu 83 (25,54%).

Na terenu van Zenice (ambulante domova zdravlja i zatvori) liječi se Metadonom ili Suboxonom 80 pacijenata (24,61%). U kazneno-poopravnim ustanovama je 21 pacijent na supsticuonoj terapiji (20 u Zenici i 1 u Busovači).

U periodu od 01.01.2018. do 30.06.2018. izdato je 26230 pojedinačnih doza Metadona i 15071 pojedinačnih doza Suboxona.

Ukupno je izdato 211 litra Metadona (210890 mililitara ili 2108900 miligramma) i 83683 milograma Suboxona (navedeni podaci se odnose samo na ambulantu Zenica).

U zadnjih deset godina 768 pacijenta je liječeno Metadonom i 178 Suboxonom.

Najstariji pacijent na supsticuonoj terapiji ima 65 godine a najmlađi 19 godina.

Prosječna dob pacijenata na supsticuonoj terapiji je 38 godina.

Prosječna dob ovisnika o alkoholu je 51 godina.

Prema mjestima terapiji za heroinsku ovisnost dobija: Zenica 224, Kakanj 10, Visoko 19, Breza 9, Tešanj 37, Doboј Jug 2, Maglaj 3 i Vareš 3. Pacijenti iz drugih kantona pregledaju se u Zenici, Visokom i Doboјu Jugu.

Testiranje u periodu od 01.01.2018. do 30.06.2018. godine: Urađeno je 2366 testiranja na 5170 parametara. Opijati (heroin) su nađeni u 7 %, THC (marihuana, hašiš) u 29 %, MDMA (ecstasy, bobe) u 3 %, AMP (amfetamin, speed) u 16 %, BZD (benzodijaze u 2 %, TRA (tramadol, tramal) u 5 %, ALC (alkohol) u 13 %, i COC (kokain) u 3 % testova urađenih na gore navedenu supstancu.

Također u periodu od 01.01.2018. do 30.06.2018. godine je obavljeno 1083 usluga psihologa, a u istom periodu socijalni radnici su pružili 693 usluga pacijentima.

Hepatitis C ima 173 pacijenata od 359 testirana (48 %) U periodu od 01.01.2017. do 30.06.2018. godine je testirano 5 pacijenata od kojih je 1 pozitivan na hepatitis C. Pacijenti se uključuju na program liječenja hepatitisa C interferonom, uz našu preporuku, na infektivnom odjelu Kantonalne bolnice Zenica. Liječenje je besplatno. Pacijenti se trenutno testiraju na hepatitis samo na Detoks odjelu Zavoda, dok se u ambulantnom dijelu Zavoda testiranje ne provodi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJE donje granice upotrebe interneta

(Magistar psiholoških nauka Meliha Brdarević Šikić, Mr. pedagogije i psihologije Amela Bilić)

UVOD

Na osnovu podataka, dobivenih tokom radionica i predavanja sa učenicima, a vezanih za spuštanje dobne granice upotrebe društvenih mreža, javila se potreba za tačnijim utvrđivanjem veličine problema. Naime, podaci upućuju na to da već u drugim razredima osnovnih škola učenici provode vrijeme na nekoj društvenoj mreži. U tom periodu učenici nemaju znanja o rizicima društvenih mreža u smislu agresivnih sadržaja, pornografije, pedofilskih lanača, zloupotrebe i sl. Stoga važno je utvrditi da li i u kojoj mjeri učenici prakticiraju ovaj vid virtuelnog angažmana.

„Istraživanje donje granice upotrebe društvenih mreža među učenicima četvrtih i petih razreda osnovnih škola“ se implementirao u školskoj 2017/18. godini. Istraživanjem su obuhvaćeni učenici 4. i 5. razreda osnovnih škola sa područja Zeničko-dobojskog kantona (po jedna škola iz Breze, Doboja Juga, Maglaja, Vareša i Olova, po dvije škole iz Kaknja, Visoko i Zavidovića, tri škole iz Tešnja i šest škola iz Zenice). Nakon dobijene saglasnosti za implementaciju Projekta od strane Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Pedagoški Zavod Zenica uspostavili smo kontakt sa izabranim školama i dogovorili vrijeme primjene upitnika, kao i pravovremeno štampanje i slanje saglasnosti roditeljima učenika. Nakon toga podaci dobijeni istraživanjem unešeni su u spss bazu, nakon čega je uslijedila obrada i interpretacija dobijenih rezultata.

Online društvene mreže su veoma popularne među djecom i mladima. Među mnogim društvenim mrežama facebook je najpopularniji, te se na njega prijavljuje sve veći broj djece, sve mlađeg uzrasta. Istraživanjem namjeravamo dobiti podatak koji je procenat mladih koji u četvrtim i petim razredima osnovnih škola koriste društvene mreže.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA:

Najviše ispitanika je u Zenici i to 22,2%, zatim u Visokom 14,9%, a najmanje ispitanika je u Varešu i to 2,6% ispitanika.

U Drugoj osnovnoj školi Zavidovići obuhvaćeno je najviše ispitanika 11,1%, zatim u Žepču OŠ „Žepče“ 11,0%, a najmanje ispitanika ubuhvaćeno je u „Međunarodnoj školi“ u Zenici i to 1,9%.

Spol ispitanika:

Kada je u pitanju spol ispitanika najviše je dječaka 52,0%, a djevojčica 48,0%.

Godine ispitanika:

Kada su u pitanju godine ispitanika najviše je onih sa 10 godina 51,7%, zatim sa 9 godinama 36,9%, i najmanje je onih sa 11 godina i to 11,4% ispitanika.

Mobilni telefon:

Najviše je ispitanika koji posjeduju mobilni telefon njih 88,1%, a njih 11,9% tvrdi da ne posjeduje mobilni telefon.

Najviše ispitanika je dalo odgovor da ne nose telefon u školu i to 68,4%, a njih 31,6% nosi mobilni telefon u školu.

Kompjuter:

Najviše je ispitanika koji imaju kompjuter 81,6%, a najmanje njih koji nemaju kompjuter i to 18,4% ispitanika.

Najviše je učenika kojima kompjuter stoji u njihovoј sobi (57,3%), a najmanje onih kojima kompjuter stoji u marnoj sobi (6,7%).

Internet:

Najviše je ispitanika koji koriste internet i to 94,5%, a najmanje onih koji ne koriste internet 5,5% ispitanika.

Najviše je onih ispitanika koji su sa 8 godina počeli koristiti internet i to 25,5%, zatim sa 7 godina 25,2%, a najmanje onih koji su počeli koristiti internet sa 1 godinom tačnije 0,5%.

Društvene mreže:

Ispitanici koji ne koriste društvene mreže u procentima 1,0%.

Kada je u pitanju koliko se vremena u toku dana provede na društvenim mrežama najviše je ispitanika koji provedu do pola sata i to 42,6%, zatim od pola sata do sat vremena 21,1%, a najmanje onih koji provedu preko dva sata na društvenim mrežama i to 7,8% ispitanika.

Ograničavanje:

Kada je u pitanju da li roditelji ograničavaju vrijeme provedeno na internetu njih 53,2% ispitanika tvrdi da ponekad ograničavaju, zatim često ograničavaju 29,0%, a najmanje je onih kojima roditelji nikad ne ograničavaju vrijeme provedeno na internetu tačnije 17,8% ispitanika.

Skrivanje:

Kada je u pitanju skrivanje od odraslih ono što rade na internetu, najviše je ispitanika koji ne skrivaju nikada 86,6%, zatim koji ponekad skrivaju 10,7%, ispitanici koji uvijek skrivaju 1,4% i najmanje je onih koji često skrivaju 1,3% ispitanika.

Slobodno vrijeme:

Kako provode slobodno vrijeme, najviše je ispitanika dalo odgovor da provodi učeći 18,0%, zatim oni koji se igraju 12,7%, ispitanici koji slobodno vrijeme provode napolju 10,7%, a najmanje onih koji slobodno vrijeme provode u kući 0,1% i koji se bave plesom 0,1%.

Korist interneta:

Kada je u pitanju da li je internet koristan, u procentu 48,2% ispitanika je dalo odgovor da je puno koristan, zatim da je malo koristan 45,9%, a najmanje je ispitanika kojima internet nije nimalo koristan 5,9%.

Otvaranje na internetu:

Kada je u pitanju šta najviše otvaraju na internetu, 44,0% ispitanika je dalo odgovor da najviše otvaraju pjesme/youtube, zatim 17,8% ispitanika otvara igrice, 10,7% otvara društvene mreže, a najmanje ne onih koji otvaraju dječije stranice 1,0% i messenger 1,7%.

Korištenje kompjutera za:

Ispitanici koji koriste kompjuter za igru u procentu je 51,4%.

Procenat ispitanika koji koriste kompjuter za učenje je 48,2%.

Procenat ispitanika koji koriste kompjuter za društvene mreže je 18,6%.

Procenat ispitanika koji koriste kompjuter za slušanje muzike je 39,6%.

Kada je u pitanju instagram, 36,5% ispitanika koristi kao društvenu mrežu.

Kada je u pitanju facebook, 36,9% ispitanika koristi kao društvenu mrežu.

Kada je u pitanju messenger, 40,0% ispitanika koristi kao društvenu mrežu.

Kada je u pitanju snapchat, 26,1% ispitanika koristi kao društvenu mrežu.

Znatan procenta učenika istovremeno koristi više društvenih mreža. Tako 12,6% učenika istovremeno koristi facebook, messenger i snapchat, 12,2% facebook i messenger.

Mobilni telefon:

Statistički značajna razlika uočena je kada je riječ o tome da li učenici imaju mobitel i koliko imaju godina. Stariji učenici su se više izjasnili da imaju mobitel. Tako 95,4% učenika koji imaju 11 godina ima mobitel, a 84,6%

učenika koji imaju 9 godina. Iako je primjetno da starija djeca više koriste mobitel i posjeduju svoj vlastiti, postavlja se pitanje da li je zabrinjavajuća činjenica to da skoro 90% učenika koji imaju 9 godina posjeduje vlastiti mobilni telefon.

Dakle, statistički je značajna razlika uočena kada je riječ o tome da li učenici imaju mobitel i da li koriste internet. Učenici koji su se izjasnili da koriste internet u procentu iznosi 89,7%, a učenici koji ne koriste internet u procentu iznosi 61,4%.

Dakle, statistički je značajna razlika uočena kada je riječ o tome da li učenici imaju mobitel i koliko vremena provode na društvenim mrežama. Tako 94,7% učenika koji od jednog do dva sata provode vremena na društvenim mrežama, zatim 94,0% učenika provede preko dva sata, 93,7% provede od pola sata do sat vremena, 89,9% učenika provede na društvenim mrežama. Statistički je značajna razlika uočena kada je riječ o tome da li učenici imaju mobitel i da li im roditelji ograničavaju vrijeme koje provode na internetu. Tako 91,3% ispitanika izjavilo je da im roditelji ponekad ograničavaju vrijeme koje provode na internetu, zatim ispitanici kojima roditelji nikad ne ograničavaju vrijeme koje provedu na internetu njih 89,1% i 84,5% ispitanika kojima roditelji često ograničavaju vrijeme koje provedu na internetu.

Dakle ne postoji statistički značajna razlika kada je riječ o tome da li učenici imaju mobitel i da li skrivaju od odraslih ono što rade na internetu. Tako 91,9% ispitanika ponekad skriva od odraslih ono što radi na internetu, zatim ispitanici koji uvijek skrivaju njih 90,5%, ispitanici koji ne skrivaju nikad ono što rade na internetu 88,5% i njih 84,2% ispitanika koji često skrivaju od roditelja ono što rade na internetu.

Postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju da li ispitanici imaju mobitel i da li je za njih internet koristan. Tako 90,9% ispitanika smatra da je internet puno koristan, njih 87,1% ispitanika kaže da je internet malo koristan i 78,4% ispitanika smatra da internet nije nimalo koristan.

Kompjuter:

Dakle postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju da li ispitanici imaju kompjuter

i da li koriste internet. Ispitanici koji koriste internet u procentu iznosi 83,3%, a 57,3% ispitanika je izjavilo da ne koristi internet.

Dakle postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju da li imaju kompjuter i koliko vremena u toku dana provedu na društvenim mrežama. Ispitanici koji provedu preko dva sata na društvenim mrežama u procentu iznosi 90,5%, ispitanici koji provedu od jednog do dva sata 86,4%, zatim njih 85,7% ispitanika provede od pola sata do sat vremena, 80,1% ispitanika provede do pola sata te ispitanici koji ne koriste društvene mreže njih 77,6%.

Dakle ne postoji statistički značajna razlika kada je riječ o tome da li ispitanici imaju kompjuter i ograničavaju li im roditelji vrijeme koje provode na internetu. 85,0% ispitanika izjavilo je da im roditelji ponekad ograničavaju vrijeme koje provode na internetu, zatim 80,6% ispitanika izjavilo je da im roditelji nikad ne ograničavaju, te najmanje je onih 79,3% ispitanika kojima roditelji često ograničavaju vrijeme provedeno na internetu.

Dakle postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju da li ispitanici imaju kompjuter i da li skrivaju od odraslih ono što rade na internetu. Tako njih 100% uvijek sakrivaju ono što rade na internetu, zatim 94,7% često skrivaju, potom 90,0% ponekad skriva i njih 81,1% koji nikada ne skrivaju od roditelja ono što rade na internetu.

Postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju da li ispitanici imaju kompjuter i da li je internet koristan. Tako njih 86,5% smatra da je internet puno koristan, zatim njih 78,7% smatra da je internet malo koristan i procentualno njih 67,0% smatra da internet nije nimalo koristan.

Dakle ne postoji statistički značajna razlika kada je riječ o tome gdje ispitanicima stoji kompjuter i da li koriste interent. Njih 57,6% ispitanika je izjavilo da koriste internet, te njih 49,2% da ne koriste internet.

Dakle ne postoji statistički značajna razlika kada je riječ o tome gdje ispitanicima stoji kompjuter i sa koliko godina su počeli koristiti kompjuter. Tako 73,9% ispitanika počelo je koristiti kompjuter sa 3 godine, zatim 61,4% počelo je koristiti kompjuter sa 6 godina, a

najmanje je onih ispitanika koji su počeli koristiti kompjuter sa 1 godinom.

Kada je u pitanju gdje ispitanicima stoji kompjuter i da li koriste neku od društvenih mreža najviše koriste messenger, snapchat i youtube te da 23,8% od ispitanika kompjuter stoji u dnevnoj sobi.

Dakle ne postoji statistički značajna razlika kada je riječ o tome gdje ispitanicima stoji kompjuter i da li im roditelji ograničavaju vrijeme koje provedu na internetu. Tako je njih 60,4% kojima roditelji nikada ne ograničavaju vrijeme provedeno na internetu, zatim 56,7% kojima roditelji često ograničavaju vrijeme provedeno na internetu i 56,3% je ispitanika kojima roditelji ponekad ograničavaju vrijeme provedeno na internetu.

Skrivanje i ograničavanje od roditelja:

Statistički značajna razlika nije utvrđena kada je riječ o tome da li skrivaju od odraslih ono što rade na internetu i mesta gdje stoji kompjuter.

Dakle postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju da li roditelji ograničavaju vrijeme provedeno na internetu i koliko vremena u toku dana provedu na društvenim mrežama. Najviše ispitanika koji provedu preko dva sata na društvenim mrežama u procentu 31,9%, i ispitanici koji ne koriste društvene mreže njih 18,9%. U procentu 16,7% ispitanika je izjavilo da provedu do pola sata na društvenim mrežama, zatim 15,9% ispitanika provede od jednog do dva sata i njih 14,6% ispitanika prove-

de od pola sata do sat vremena na društvenim mrežama.

Gdje stoji kompjuter:

Dakle ne postoji statistički značajna razlika kada je riječ o tome gdje ispitanicima stoji kompjuter i da li skrivaju od odraslih ono što rade na internetu. Njih 71,4% ispitanika uvek skrivaju ono što rade na intenetu, a 57,5% ispitanika ne skriva nikada ono što radi na internetu.

Postoji statistički značajna razlika kada je u pitanju gdje ispitanicima stoji kompjuter i šta najviše otvaraju na internetu. Procentualno ispitanici najviše otvaraju messenger, snapchat i youtube, gdje im kompjuter stoji u dnevnoj sobi, zatim facebook i messenger u procentu 66,7% ispitanika, te da im kompjuter stoji u dnevnoj sobi njih 30,0% ispitanika.

Društvene mreže:

Dakle, statistički značajna razlika uočena je kada je riječ o tome da li ispitanici koriste neke od društvenih mreža.

Dakle postoji značajna razlika kada je u pitanju da li je internet koristan i koliko vremena ispitanici u toku dana provedu na društvenim mrežama. Njih 85,3% ispitanika provedu vremena na društvenim mrežama preko dva sata, zatim 65,9% ispitanika provede od jednog sata do dva sata, 54,4% ispitanika provede od pola sata do sat vremena, 41,9% ispitanika provede na društvenim mrežama do pola sata i najmanje je ispitanika i to 33,1% koji ne koriste društvene mreže.

ZAKLJUČAK:

Na osnovu podataka dobivenih istraživanjem proistiće nekoliko zaključaka:

Najviše ispitanika koji koriste internet iznosi u procentu 94,5%, a najmanje onih koji ne koriste internet 5,5% ispitanika.

Najviše je onih ispitanika koji su sa 8 godina počeli koristiti internet i to 25,5%, zatim sa 7 godina 25,2%, a najmanje onih koji su počeli koristiti internet sa 1 godinom tačnije 0,5%.

Kada je u pitanju koliko se vremena u toku dana provede na društvenim mrežama najviše je ispitanika koji provedu do pola sata i to 42,6%, zatim od pola sata do sat vremena 21,1%, a najmanje onih koji provedu preko dva sata na društvenim mrežama i to 7,8% ispitanika.

Znatan procenat učenika istovremeno koristi više društvenih mreža. Tako 12,6% učenika istovremeno koristi facebook, messenger i snapchat, 12,2% facebook i messenger.

Tako 90,9% ispitanika smatra da je internet puno koristan, njih 87,1% ispitanika kaže da je internet malo koristan i 78,4% ispitanika smatra da internet nije nimalo koristan.

Obilježja upotrebe duhana MEĐU MLADIMA

Amir Ćustović, Sedin Habibović

UVOD

Duhan i njegove prerađevine su važan rizični faktor za pojavu i drugih ovisnosti. To je, pored alkohola, najčešće prva psihoaktivna supstanca sa kojom se susreću mladi. Stoga je važno istražiti koliko je taj problem izražen među mladima. Ovo istraživanje može osvijetliti jedan dio problema.

METOD I ISPITANICI

Istraživanje je koncipirano kao empirijsko neekperimentalno istraživanje transverzalnog tipa. Provedeno je u periodu od oktobra 2016.g do februara 2017.godine. U ovom članku je predstavljen dio rezultata, i to vezanih za obilježja upotrebe duhana. Istraživanjem su obuhvaćena i područja upotrebe alkohola, marihuane, drugih droga, interneta, igara na sreću, vršnjačke grupe, zadovoljstva kod učenika, ranih seksualnih odnosa te povjerenja prema bliskim osobama. Istraživanje je terenskog tipa u smislu organizacije istraživanja jer je isto provedeno u devet općina/gradu: Zenica, Visoko, Tešanj, Kakanj, Žepče, Olov, Maglaj, Usora, Zavidovići i Vareš. Uzorak je tipa namjernog izbora. Uzorak broji 715 učenika drugih razreda srednjih škola. U odnosu na spol imamo ujednačenost uzorka te je 50,9% muških i

49,1% ženskih učenika. Prvo je definisan broj škola po općinama/gradu vodeći računa o veličini mesta stanovanja. Tako je u Zenici definisan broj od sedam škola, u Visokom dvije, u Tešnju dvije, u Žepču dvije, u Olovu jedna, u Maglaju jedna u Usori jedna te u Varešu jedna. Ukupno 17 škola, a u uzorak su uključeni svi učenici drugih razreda. Time je zadovoljena pretpostavka uključena učenika iz svih dijelova Zeničko-dobojskog kantona, osim Breze koja je isključena zbog administrativnih poteškoća. I u odnosu na mjesto stanovanja imamo ujednačen uzorak te je 393 učenika sa sela, i 315 iz grada. Sedam učenika nije dalo odgovor na ovo pitanje. U odnosu na porodični/obiteljski status 90,2% učenika živi u potpunim porodicama a 7,4% učenika u porodicama čiji su roditelji razvedeni (2,4% učenika nije odgovorilo na ovo pitanje). Prema godištu imamo 549 učenika koji su 2000. godište, 124 koji su 1999.godište,

20 koji su 2001.godište, 19 koji su 1998. godište. Statistička analiza je provedana statističkim paketom SPSS 16 a korištene su mjere deskriptivne statistike kao i t test.

■ INSTRUMENTARIJ

U istraživanju smo koristili upitnik i dvije skale. Upitnik je nastao kombinacijom pitanja iz nekoliko istraživanja i koji je označen kao Zajedno. Upitnik je kreirao mr.sc. Sedin Habibović. Sastoji se od 33 pitanja i obuhvata nekoliko područja važnih za praćenje ovisnosti. Korištene su skale AUDIT i DUDIT. AUDIT skala se sastoji od 10 ajtema. Odgovori se jednostavno sabiraju i nema inverznih ajtema. Rezultat se može kretati od 0 do 40. Provjerili smo pouzdanost skale uz pomoć Cronbach's Alpha i dobili rezultat od 0,852 što je zadovoljavajući nivo pouzdanosti. DUDIT skala se sastoji od 11 ajtema. Također se odgovori zbrajaju i nema inverznih ajtema. Rezultat se može kretati od 0 do 44. Cronbach's Alpha za ovu skalu u ovom istraživanju iznosi 0,887. I ovaj nivo pouzdanosti je zadovoljavajući.

■ REZULTATI

Nekoliko je faktora važnih za razumijevanju nastanka ovisnosti, a prve koje predstavljamo su dostupnost i potražnja. Dostupnost podrazumijeva mogućnost mlađih da pronađu i nabave PAS. Potražnja se odnosi na mehanizme ličnosti usmjerene na odluku da se PAS nabavi i upotrijebi. Od snage ova dva faktora ovisi prva upotreba PAS. U ovom istraživanju 65,1% mlađih tvrdi da im je lako doći do duhana ako bi to željeli, 16,7% tvrdi da im je to nemoguće i 18,2% ne znaju ništa o tome. Dakle, od 100 učenika za njih 65 je duhan lako dostupan. Ipak, u ovoj dobi faktori potražnje nisu još uvijek visoki te nalazimo da 21,2% učenika puši (svakodnevno 9,1% a ponekad 12,1%). U odnosu na godište procenat učenika koji eksperimentišu sa duhanom je slijedeći: 5% učenika 2001.godišta, 21,7% učenika 2000. godišta, 21,3% učenika 1999.godišta te 15,8% učenika 1998.godišta. Kod interpretacija rezultata potrebno je uvažiti činjenicu da je mali broj učenika bio godišta 2001. i 1998.godine.

Naredni faktori su vezani za okolinu. Utjecaj vršnjaka je snažan podsticaj za i protiv eksperimentisanja. Povezani su i sa faktorima dostupnosti i

potražnje. Zabrinjava da tek 8,8% ispitanika tvrdi kako nijedan prijatelj ne koristi duhan. S druge strane, kod 4,2% ispitanika svi prijatelji koriste duhan, kod 35,5% ispitanika većina prijatelja koristi duhan a 51,5% ispitanika kaže da ima nekoliko prijatelja koji koriste duhan. U odnosu na mjesto stanovanja veći procenat mlađih koji puše nalazimo u Zenici, Visokom, Žepču, Maglaju, Usori, Zavidovićima i Varešu, dok je procenat niži u Tešnju, Kakanju i Olovu.

Razlike u spolu smo ispitivali pomoću hi-kvadrata i rezultat upućuje na postojanje razlike između muških i ženskih učenika u frekvencijama pušenja i to na nivou od 5% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtsu). Prema ovim rezultatima više je muških koji puše od ženskih ispitanika: $c^2 (1, n=713) = 3,947, p=0,047, fi=0,078$. Dakle, postoji statistički značajna razlika, ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji puše 58,3% je muških i 41,7% ženskih učenika. Ako posmatramo samo spol uočavamo da uzorku muških ispitanika njih 24,3% puši (75,7% ne puši), a kod ženskih ispitanika njih 17,9% puši a 82,1% ne puši.

Također smo ispitivali razlike između varijable selo-grad gdje, također, nalazimo statistički značajnu razliku na nivou 5% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtsu). Prema ovim rezultatima više je učenika iz grada koji puše od onih sa sela: $c^2 (1, n=706) = 4,181, p=.0,041, fi=-0,08$. Dakle, postoji statistički značajna razlika, ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji puše 52,3% je iz grada i 47,7% sa sela. Ako posmatramo samo mjesto stanovanja uočavamo da uzorku učenika sa sela njih 18,2% puši (81,8% ne puši), a kod učenika iz grada njih 24,8% puši a 75,2% ne puši.

Analizirali smo i mogući utjecaj obrazovanosti majke i oca na upotrebu duhana. Nismo našli statistički značajne razlike. Također, nismo našli statističku značajnost niti u odnosu na procjenu religioznosti u primarnoj porodici. Kada učenici procjenjuju vlastitu religioznost javlja se statistička značajnost mjerena hi-kvadratom. Tako je 17,2% učenika iz grupe koji se procjenjuju religioznim a da puše, dok je 41% pušača iz onih koji se procjenjuju ne-religioznim. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2 (1, n=694) = 31,779, p=0,000, fi=-0,219$. Ipak, veličina utjecaja je mala.

Ispitali smo i utjecaj navika pušenja kod roditelja i eksperimentisanja sa duhanom kod učenika. Procenat učenika koji puše iz porodica gdje majke puše je 28,1%, dok je procenat učenika koji puše a da majke ne koriste duhan 16,9%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2 (1, n=701) = 11,887, p=0,000, fi=0,134$. Isto je i sa pušenjem kod oca. Postoji statistički značajna razlika na nivou od 1%. Tako je 25,7% učenika koji puše iz porodice u kojoj otac puši ili je pušio duhan. Takvih je značajno manje u porodicama gdje očevi ne puše ili nisu pušili: 16,0%. Razlika je vidljiva: $c^2 (1, n=701) = 9,081, p=0,003, fi=0,117$.

Analize potvrđuju i povezanost upotrebe alkohola od strane majke i oca sa eksperimentisanjem sa duhanom kod djece. Statistička značajnost kod majke je na nivou od 5% a kod oca 1%. Tako je 37,8% učenika koji puše iz porodice u kojoj mama koristi/koristila alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje majke ne koristi/koristila alkohol: 20,4%: $c^2 (1, n=682) = 6,508, p=0,011, fi=0,105$. Utjecaj je mali, a 28,4% je učenika koji puše iz porodice u kojoj otac koristi/koristio alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje otac ne koristi/koristio alkohol i to 18,2%, a rezultati statističke analize su: $c^2 (1, n=680) = 8,738, p=0,003, fi=0,117$. Utjecaj je mali.

S druge strane, ne nalazimo utjecaj materijalnog statusa porodice i eksperimentisanja sa duhanom. Skoro podjednako nalazimo učenike koji puše iz različitih porodičnih materijalnih statusa: 23,8% iz lošeg, 21,1% srednjeg i 21,2% iz dobrog materijalnog statusa. Rezultati statističke obrade podataka su: $x^2 (1, n=707) = 0,087, p=0,957, V=0,011$.

Naredni faktor iz kruga primarne porodice je utjecaj braće i sestara, a prvo obrađujemo utjecaj upotrebe duhana. Razlika je značajna na nivou od 1%. Tako je 36,9% učenika koji puše iz grupe učenika u kojoj braća/sestre puše, nasprom 15,1% učenika koji puše a čiji braća/sestre ne puše: $c^2 (1, n=682) = 36,617, p=0,000, fi=0,236$. Utjecaj je mali. Isto je i sa alkoholom, tj. u porodicama u kojima braća/sestre piju alkohol veći je postotak učenika koji puše (32% prema 17,7% gdje braća/sestre ne piju alkohol) i razlika je na nivou od 1%: $c^2 (1, n=687) = 14,120, p=0,000, fi=0,146$. Utjecaj je mali. Također, razlike nalazi-

mo i kod upotrebe marihuane kod braće/sestra. Naime u porodicama gdje braća/sestre koriste marihuanu procenat pušača je 42,4% prema procentu od 19,8% učenika kod kojih braća/sestre ne koriste marihuanu. Razlika je na nivou od 1%: $c^2 (1, n=681) = 8,454, p=0,004, fi=0,120$. Utjecaj je mali. Kod upotrebe drugih droga ne nalazimo statističku značajnost iako prema procentima uočavamo da je više učenika koji puše ako im braća/sestre koriste neke droge (32,1%) za razliku od porodica gdje braća/sestre ne koriste droge (20,3%). Naredno područje koje smo ispitivali je povezanost informisanosti roditelja o mjestima gdje im djeca izlaze (u grad, kafiće, diskoteka, itd.). U porodicama u kojima roditelji znaju gdje im djeca izlaze 20,4% učenika puši, dok kod porodica gdje roditelji nisu informisani 48% djece puši. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2 (1, n=706) = 9,337, p=0,002, fi=-0,124$. Utjecaj je mali. Ohrabrujući je podatak da 96,5% učenika tvrdi kako roditeljima kaže gdje izlaze.

Kada je u pitanju zajednička upotreba supstanci nalazimo kako u uzorku učenika koji koriste alkohol 49% koristi i duhan, dok je taj omjer kod učenika koji ne koriste alkohol 9,9%. Također razlike nalazimo i kod učenika koji koriste marihuanu te u tom dijelu uzorka 75,6% učenika puši, dok u grupi učenika koji ne koriste marihuanu 17,4% puši cigarete. Razlika je statistički značajna i kod alkohola i kod marihuane na nivou od 1%. Kod upotrebe drugih droga 50% učenika koristi i duhan, dok kod učenika koji ne koriste druge droge 20,1% koristi duhan.

DISKUSIJA

Rezultati koji su dobiveni ovim istraživanjem ukazuju na povezanost dobi i pušenja, tj. da se kod starijih učenika povećava procenat eksperimentatora. Podaci sa istraživanja koje je radio Zavod tokom 2013.godine ukazuju da je 14,1% učenika koji puše u prvim razredima srednjih škola, dok je 29,2% takvih učenika u trećim razredima. U ovom istraživanju 21,2% učenika drugih razreda puši, od čega je 9,1% svakodnevnih i 12,1% povremenih pušača. Istraživanje koje je proveo Zavod 2011.godine sa drugim razredima srednjih škola u Zenici dalo je podatak o 19,8% učenika koji su pušili u vrijeme provođenja istraživanja. U istraživanju koje je proveo Zavod

za javno zdravstvo FBiH pod nazivom Globalno istraživanje pušenja kod školske djece i mlađih (GYTS) sa učenicima 7. i 8. razreda osnovnih škola i 1. razreda srednjih škola 14,3% učenika kaže da puši (period od 13-15 godina starosti) (Ramić-Čatak, 2009). No u istraživanju GYTS je 45,9% učenika u toj dobi bilo kada pušilo, što je svakako podatak koji poziva na adekvatnu reakciju zajednice. Pomenuta istraživanja ukazuju na sljedeću dobnu vezu sa pušenjem: 14,3% učenika u dobi od 13-15 godina puše, 14,1% učenika prvih razreda puše, od 19,8% do 21,2% učenika učenici drugih razreda, te 29,2% uče-

nici trećih razreda. Zabrinjava podatak o prvim eksperimentisanjima: 36,6% učenika je probalo pušiti prije 10.godine. Dostupnost duhanskih prerađevina je zabrinjavajuće visoka: u ovoj studiji 65,1%, u studiji Zavoda iz 2011.godine 45,2%, te u studiji GYTS 89,9% pušača iz studije tvrdi da svoje cigarete kupuje u prodavnici i da nisu odbijeni zbog svojih godina. Istraživanje je potvrdilo i već poznate veze primarne porodice sa eksperimentisanjem sa duhanom, potom utjecaj vršnjaka, kao i zajedničku upotrebu duhana i alkohola, marihuane i drugih PAS.

ZAKLJUČCI:

Na osnovu podataka dobivenih istraživanjem proistiće nekoliko zaključaka:

Iako zakonska rješenja zabranjuju prodaju duhana i duhanskih prerađevina učenicima nekoliko istraživanja pokazuje da je dostupnost tih proizvoda visoka te da učenici kupuju cigarete u prodavnicama.

Svaki peti učenik je eksperimentisao sa upotrebom duhana, dok približno svaki deseti učenik puši svakodnevno.

Poznat je utjecaj vršnjačkih grupa na eksperimentisanje sa ovisnostima, a u ovom istraživanju tek 8,8% učenika nema niti jednog prijatelja koji koristi duhan. U 84,1% slučajeva učenici borave u društvu u kojem se puše cigarete.

Pušenje u porodici je rizični faktor. Učenici nam daju podatak da 41% majki puše, 55,3% očeva puše i 26,3% braće/sestara puše (od čega 12% svakodnevno).

Više puše muški (24,3%) od ženskih ispitanika (17,9%).

Više puše učenici iz grada (24,8%) od učenika sa sela (18,2%).

Kontakt roditelja i djece je značajan zaštitni faktor.

REFERENCE

Ramić-Čatak A. *Znanja, stavovi i ponašanje spram pušenja kod školske djece u Federaciji Bosne i Hercegovine – rezultati Globalnog istraživanja pušenja kod školske djece (GYTS) 2003-2008*. Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, 2009.

Zavod. *Asocijalno ponašanje mlađih i zloupotreba ilegalnih supstanci*. JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona, 2011.

12

NAŠA RIJEČ
Utorak, 13.03.2018.

aktu

VELIKOPRIZNANJE I POTVRDA IZVANREDNOG RADA JZU ZAVODA ZA BOLESTI OVISNOSTI ZDK

Prva zdravstvena ustanova u ZDK

JZU Zavod za bolesti ovisnosti
Zeničko-dobojskog kantona

Menadžment i uposlenici Javne zdravstvene ustanove Zavoda za bolesti ovisnosti ZDK imaju veliki razlog za slavlje i riječi pohvale. Naime, prošle sedmice uručeno im je posebno priznanje i svojevrsna potvrda za godine kvalitetnog rada i odličnih rezultata – Prva ustanova ovog tipa koja je dobila akreditaciju za kvalitet i sigurnost u zdravstvu od strane Federalne agencije za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu (AKAZ).

Stalna predanost u radu

U prisutvu premijera ZE-DO kantona Miralema Galijaševića, Melike Mercvajler, više stručne saradnice, za pitanja edukacije u AKAZ-u, direktoru ovog Zavoda prim. dr. Amiru Čustoviću su i zvanično uručeni akreditacijski instrumenti. Premijer Galijašević je želio uveličati ovu skromnu ali jako važnu proslavu i čestitati direktoru Zavoda. Poslao je jaku poruku podrške Zavodu naglašavajući stalnu predanost odgovornih poli-

Korištenjem ovih kriterija i standarda tačno se definiše radna procedura u zdravstvu, šta ko radi, ko je odgovoran za određenu vrstu posla što uveliko donosi i uštade u ovoj oblasti, ali i zaštitu zdravstvenog profesionalca, a pacijent time dobija kvalitetnu zdravstvenu uslugu i zaštitu • Prva ustanova ovog tipa u BiH koja je dobila akreditaciju

tičkih struktura svim zdravstvenim ustanovama iz ovog kantona.

Sublimirajući namjere vlastitog upravljačkog mehanizma i zaposlenika Zavoda, spremno su ušli u postupak akreditacije koji je provela Agencija za kvalitet i akreditaciju u FBiH (AKAZ). Vrijedno radeci na planu uvođenja i jačanja sistema sigurnosti i kvaliteta u periodu od, gotovo, dvije godine, Zavod je dostigao status akreditirane zdravstvene ustanove što jasno govori o opredjeljenosti svih relevantnih aktera da ostvare i svoju viziju, to jest da postanu ustanova koja će svojim stručnim i profesionalnim pristupom prevenciji i istraživanju, tretmanu i rehabilitaciji ovisnosti prevazići kantonalne i entitetske okvire i postati regionalni centar za bolesti ovisnosti.

Najmlađa i najbolja zdravstvena ustanova u ZDK

„Javna zdravstvena ustanova Zavod za bolesti ovisnosti

Určivanje akreditacije direktoru Zavoda prim.dr. Čustoviću

ZDK je najmlađa zdravstvena ustanova u našem kantonu. Ali, iako nemamo dugu tradiciju svojim kvalitetnim radom ostvarili smo takve rezultate da smo postali prepoznatljivi u cijelom kantonu, ali i državi

vi. Tako smo postali jedna od, neskoromno rečeno, najboljih zdravstvenih ustanova na području čitave države. To povrduje i akreditacija. Mi smo prvi Zavod ovog tipa u BiH koji je dobio ovu vrstu priznanja za kvalitet u radu zdravstvenih ustanova. Dok smo na području ZE-DO kantona ujedno i prva zdravstvena ustanova koja je dobila ovakvo priznanje za rad i kvalitet. Ova akreditacija za našu ustanovu znači potvrdu da je rad u Zavodu bio na visokom nivou, i kao takav je prepozнат od strane AKAZ-a. Oni su postavili i definisali

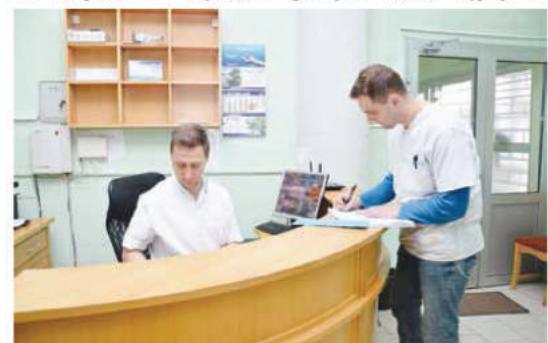
literaturu i svakodnevni govor stručnjaka. Radi se o tome da mi ne čekamo da nama dodu pacijenti, već mi idemo njima u susret. Tako smo se kroz svoju djelatnost organizirali, kroz program prevencije, program dijagnostike liječenja i resocijalizacije uputili na teren ka pacijentu. Na primjer, stručnjaci drugih ustanova rade u ustanovama u kojima su stacionirani, dok mi obilazimo sve općine ZE-DO kantona, i u svim općinama smo otvorili naše odjele koji se bave prihvatom pacijenata i gdje pružamo sve usluge koje se odnose najprije na

Događaju prisustvovao i premijer ZDK Miralem Galijašević

ŠTA JE AKAZ I KOJE SU GLAVNE FUNKCIJE?

Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine (AKAZ) je nadležni organ u oblasti poboljšanja kvaliteta i sigurnosti zdravstvenih usluga i akreditacije zdravstvenih ustanova. AKAZ koordinira, prikuplja, razvija i usvaja optimalne organizacijske i kliničke standarde, uključujući i kliničke vodilje i indikatore izvedbe, u skladu sa utvrđenim prioritetima Agencije na koje je prethodnu saglasnost dalo Ministarstvo, razvija sistem akreditiranja usaglašen sa evropskom i međunarodnom praksom iz ove oblasti, utvrđuje Listu nadležnih ocjenjivača vanjske provjere kvaliteta, vrši postupak akreditacije zdravstvenih ustanova u skladu sa ovim Zakonom, kao i propisima donijetim na osnovu ovog Zakona, te s tim u vezi dodjeljuje, ukida, odnosno obnavlja akreditaciju zdravstvenim ustanovama, vodi registre i statistiku u okviru svog djelokruga, utvrđuje programe trajne edukacije i obučavanja zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika iz ove oblasti, sarađuje sa nadležnim organima i institucijama Federacije i kantona, te međunarodnim institucijama i organizacijama iz oblasti poboljšanja kvaliteta i sigurnosti zdravstvenih usluga, kao i iz oblasti akreditacije u zdravstvu...

standarde, kao na primjer šta kvalitet podrazumijeva, obišli su našu Ustanovu, pregledali sve naše napisane procedure te konstatovali da smo zadovoljili sve kriterije", pojašnjava prim dr Čustović, direktor Zavoda.

Podsjetimo da je Zavod za bolesti ovisnosti ZDK vremenom proširoj svoju djelatnost. Tako je njihov, tako zvan „Zenički model“ postao prepoznatljiv.

„Zenički model“ je ušao u

koja je dobila akreditaciju AKAZ-a

Dio tima JZU Zavoda za bolesti ovisnosti ZDK

stvo, zdravstveni sistem mora da poštuje one procedure koje je propisala Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), ona je predložila da se u tretman ovisnika o opijatima da se tretira, u prvom redu, metadonom. U novije vrijeme sve više se uzima takozvana subokson pametna tablet-a", taj lijek je puno pogodniji, stvara veći komfor

Prim.dr. Amir Čustović

za pacijenta, nema mogućnost predoziranja, zlopotrebe, mada sama efikasnost lijeka nije na onom nivou na kojem je metadon", naglašava dr. Čustović.

Česta revizija standarda

Melka Mercvajler ističe da je ovo dostignuće koje odašilje i jasnu poruku da ozbiljan rad

„Zenički model“ je ušao u literaturu i svakodnevni govor stručnjaka. Radi se o tome da mi ne čekamo da nama dođu pacijenti, već mi idemo njima u susret. Tako smo se kroz svoju djelatnost organizirali, kroz program prevencije, program dijagnostike liječenja i resocijalizacije uputili na teren ka pacijentu. Na primjer, stručnjaci drugih ustanova rade u ustanovama u kojima su stacionirani, dok mi obilazimo sve općine ZE-DO kantona, i u svim općinama smo otvorili naše odjeli koji se bave prihvatom pacijenata i gdje pružamo sve usluge koje se odnose najprije na ovisničke kategorije, opijate“, kazao je prim.dr. Čustović

Melka Mercvajler, AKAZ

mora biti sadržan i prepoznat sistemski, na nivou tačno određenih, standardiziranih vrijednosti. Tek danas (6. februar, op.a), kada je zvanično federalno tijelo – AKAZ, na propisani način, nesporno utvrdilo stanje sigurnosti i kvaliteta u ovoj Ustanovi, imaju institucionalnu potvrdu kvalitetata, ali i obavezu stalnog unaprijeđenja.

„Koristim ovu svečanu priliku da pozovem i sve ostale odgovorne osobe i aktere da, ako to kojim slučajem već do sada nisu, na planu sistema sigurnosti i kvaliteta, čim prije započnu propisani postupak certifikacije, a po mogućnosti i akreditacije, kako bismo ojačali naše zdravstvo i omogućili pacijentima optimalne standarde sigurno-

Rehabilitacija i resocijalizacija

Liječenje ovisnosti je kompleksan proces, koji zahtjeva cijelokupan pristup pacijentu. JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK kao specijalizovana ustanova u svom organizacionom sastavu sadrži Službu za ambulantni i stacionarni tretman u okviru koje djeluje Odjeljenje za ambulantni tretman, sa osam izdvojenih ambulantnih, Detoks odjeljenje, Odjeljenje za prevenciju i savjetovanje i Odjeljenje za rehabilitaciju i resocijalizaciju. Kako je jedan od osnovnih ciljeva Zavoda pacijentu pružiti cjelovit tretman u nastojanju da se postigne apstinencija koju je teško održati, naročito u sredini u kojoj je ovisnički put započet. Prepoznavajući poteškoće u procesu resocijalizacije Odjeljenje za rehabilitaciju i resocijalizaciju pokrenulo je, u proteklom periodu, niz sistemskih i zakonskih rješenja u cilju stvaranja povoljnih prepostavki za uspješnu resocijalizaciju.

sti i kvaliteta širom FBiH. Korištenjem ovih kriterija i standarda, koje propisujemo, tačno se definije radna procedura u zdravstvu, šta ko radi, ko je odgovoran za određenu vrstu posla i slično, što uveliko donosi i uštede u ovoj oblasti, ali i zaštitu zdravstvenog profesionalca, a pacijent time dobija kvalitetnu zdravstvenu uslugu i zaštitu. Učili smo iz Evrope kako to oni rade. Ovo je jedan veliki doprinos koji će se osjetiti za godinu-dvije. Pacijenti dobijaju kvalitetnu zdravstvenu zaštitu! To je broj jedan. Mi smo radili standardne po ugledu na zemlje Evropske unije. Nastojali smo da im se približimo, okupljali najveće stručnjake... Revizija standarda se radi vrlo često, na osnovu iskustava iz prakse, profesionalci nama sugeriru šta je dobro, šta nedostaje i tako daleče. Čestitatom Zavodu, jer su marljivo radili, jer ovo, zainterna, nije lako pored redovnog, svakodnevnog posla“, kazala je Mercvajler, dodajući da je certifikacija uvođenje standarda sigurnosti obaveza, a akreditacija nije obaveza, već ustanova sama određuje da li će ući u ovaj proces“. ističe Mercvajler. (B. KARIĆ)

OSTANI ČIST!

JZU ZAVOD ZA BOLESTI OVISNOSTI
ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

26.06. međunarodni dan borbe PROTIV DROGA

Mr.sc. Meliha Brdarević- Šikić, dipl. psiholog
Magistar pedagogije - psihologije Amela Bilić

■ PREVENCIJA JE KLJUČNA

Prevencija ovisnosti čini bitan dio našeg posla. U našem društvu mladima je potrebna alternativa, potrebno im je da vide druge pozitivne primjere osoba koje su uspjеле ostvariti svoje ideje, životne ciljeve, a uz drogu to ne bi bilo moguće. Upravo iz tog razloga, kroz edukacije koje radimo o temi prevencije u osnovnim i srednjim školama Zeničko-dobojskog kantona pokazujemo učenicima druge mogućnosti i pokušavamo ih ohrabriti da ostvare svoje ciljeve. Društvene mreže na internetu su nam olakšale komunikaciju, ali, ukoliko se zloupotrijebe, mogu nam početi kontrolisati život. Također, konzumiranje nargile postao je veliki trend među mladima, konzumiraju bez mjere, nekad i više puta u jednom danu. Mladima je potrebno ponuditi mogućnosti za sticanje znanja i stvaranje navika koje će ih usmjeriti, da biraju zdrav način života.

■ O ZAVODU:

JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona je specijalizovana zdravstvena ustanova za pružanje usluga iz oblasti prevencije i istraživanja ovisnosti, tretmana i rehabilitacije ovisnika. U svom radu primjenjuje savremene metode u ambulantnim i stacionarnim uslovima, uz kontinuirano stručno unapređivanje, a u cilju poboljšanja i unapređenja kvalitete života stanovništva na području Zeničko-dobojskog kantona.

Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona je ustanova koja će svojim stručnim i profesionalnim pristupom prevenciji i istraživanju, tretmanu i rehabilitaciji ovisnosti prevazići kantonalne i entitetske okvire i postati regionalni centar za bolesti ovisnosti.

AKTIVNOSTI POVODOM OBILJEŽAVANJA 26.06. MEĐUNARODNOG DANA BORBE PROTIV ZLOUPOTREBE I NEZAKONITOG PROMETA DROGA:

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv droga, kao i svake godine stručni tim Zavoda za bolesti ovisnosti počeo je sa aktivnostima u utorak 19. juna u općini Olov. Stručni tim Zavoda je građanima dijelio promotivni materijal, te su odgovarali na pitanja građana općine Olov. Aktivnosti su se nastavile i u ostalim gradovima Zeničko-dobojskog kantona: u srijedu 20. juna Stručni tim Zavoda posjetio je Visoko i Kakanj, zatim četvrtak 21. juna u Brezi i Varešu, petak 22. juna u Tešnju, Usori, Dobojs-jugu i Maglaju i ponedjeljak 25. juna u Zavidovićima i Žepču. Stanovnici su pokazali veliko interesovanje i pružili podršku i interesovanje za problematiku kojom se bavi Zavod. Cilj nam je da dodatno osvjesti-

mo građane, posebno mlade o štetnosti i opasnosti ovog društvenog problema.

U Zenici 26.06. ispred TC Džananović upriličena aktivnost podjele informativnog materijala, hemijske olovke, plakati, a za najmlađe su pripremljeni baloni.

U toku mjeseca jula i augusta planirane su edukacije za učesnike Ljetnog kampa Boračko jezero. Aktivnost koju Zavod realizuje svake godine i koju smatra veoma važnom. Edukacijom obuhvatamo veliki broj djece različitog uzrasta, mlađi koji se možda po prvi put odvajaju od svojih roditelja i sklapaju nova prijateljstva.

“U čemu je privlačnost nargila BAROVA”

Istraživački rad učenika JU OŠ „Miroslav Krleža“ iz Zenice

Temu za takmičenje "U čemu je privlačnost nargila barova" izabrali smo jer smo primjetili da učenici osnovnih škola sve više u slobodno vrijeme, tokom prvih i zadnjih časova, provode u nargila barovima. Učenici dolaze sa vrtoglavicom, slabobošću i nezainteresovanosti za nastavu što loše utiče na niz faktora u njihovim životima.

Smatramo da je problem ozbiljan, da buja, jer se odnosi na najranjiviju skupinu društvene zajednice a to su učenici osnovne škole. Istraživanjem koje smo predstavili u anketama nagovjestili smo da učenici posjećuju te barove, da nisu dovoljno upoznati sa dejstvom nargila pušenja. Sve izgleda bezazleno, veselo i tako daje osjećaj pripadnosti društvu i odraslosti. Takođe smo utvrdili da i zaposlenici nargila barova u najmanju ruku neozbiljno i neodgovorno se odnose prema ovom problemu, međutim nepostojeca zakonska regulativa to im i omogućava.

U toku istraživanja problema shvatili smo da je u neku ruku odlazak u nargila barove zamjenio kvalitetno provođenje slobodnog vremena bez obzira što u sebi sadrži brojne zamke. Činjenice

govore da je udisanje dima nargile jednak udisanju 20 cigareta, sastav smjese i supstanci potpuno nepoznat, što smo i prikazali na panou ali to još ne izaziva odgovarajuću zabrinutost nadležnih osoba.

Primjetili smo a to i u istraživanju dokazali da sve više učenika nižih razreda takođe odlazi u nargila barove, što je vrlo alarmantno te da nisu svjesni posljedica konzumacije i eventualnog lošeg društva. Naravno da i roditelji snose veliki dio odgovornosti ali znamo da adolescenti vole da imaju određene slobode i da su u stanju da izmisle različite razloge da bi otišli u nargila barove. Takođe smo utvrdili da nije ni jeftino (6 KM) tako da se mnogi odriču i obroka u školi da bi otišli u barove.

Istraživanjem, razgovorima sa relevantnim osobama došli smo do zaključka da su mnogi (direktori, pedagozi, nastavnici i roditelji) svjesni problema ali da ovaj problem nije dovoljno zakonski osješten i obrađen.

Mjere koje se preduzimaju nisu dovoljne, svi čekaju da neko drugi riješi ovaj problem. Kakvo je stanje mjera javne politike u ovoj oblasti pred-

stavio je tim JU OŠ „Miroslav Krleža“ iz Zenice na općinskom takmičenju.

Istraživali smo da li postoji bilo koja mjera javne politike (ili više njih) odnosno pravila/zakona koji se bave ograničenjem korištenja nargile za maloljetna lica. Trenutno mjera javne politike o ovom problemu nema. Zakon koji obuhvata nargilu(ne u izravnom smislu) svrstava je kao duhanski proizvod, površno, naš tim se s ovom mjerom javne politike ne slaže. Iako nargila u svom sastavu ima 7% duhana mi smatramo da treba da se uvede zaseban zakon koji će ograničiti upotrebu nargile, nizom podzakonskih akata koji će precizno definisati upotrebu nargile za maloljetne osobe. To podrazumjeva sljedeće: sadržaj punjenja, higijenske karakteristike i naravno oštro zakonski istaknuti vremenski pristup maloljetnika nargila barovima.

Važno je istaknuti sljedeće: u toku našeg istraživanja zakonskog okvira korištenja nargila za maloljetna ili bilo koja druga lica došli smo do zapanjujućih rezultata. Prateći nivo vlasti zadužene za ovaj problem, krenuli smo od najvišeg nivoa i utvrđili sljedeće:

- 1.** Na nivou države BiH (Vijeća ministara) ovaj problem se ne razmatra, te je u skladu sa ustavnim nadležnostima države Bosne i Hercegovine prebačen je na niže nivoe vlasti.
- 2.** Na Nivou Federacije, ustanovili smo na internet stranici www.JavnaRasprava.ba (pitaj parlamentarce), da je započeta rasprava o nacrtu Zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje (pa i nargila). Zakon je u proceduri od 14.03.2017. godine. U tom smislu smo se putem e-maila obratili zastupnici Vesni

Švancer (koja je iz Zenice) koja učestvuje u raspravi o nacrtu zakona o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje a da nam do danas nije dala nikakav odgovor. Toliko o parlamentarcima koji zastupaju interes građana i mlađih ljudi ove države. Primijetili smo inače na Internet stranici uvažene parlamentarke Vesne Švancer da uopće i ne odgovara na pitanja-bilo direktno, bilo kroz javnu raspravu.

- 3.** Kontaktirali smo i predstavnike ZE-DO kantona: Skupštinsku komisiju – Komisija za mlade u okviru koje su različite nadležnosti ali nismo primijetili kroz obavijesti sa sjednica da su nešto posebno zainteresovani za ovu temu.

Također smo došli do saznanja da su mnogi pojedinci i nevladine organizacije djelimično zainteresovane za ovaj problem, pokušavaju nešto uraditi, ali to ipak nisu mjere javne politike, nemaju zakonsku težinu, ali samim isticanjem problema doprinose da se ovo pitanje riješi što je moguće prije.

Za nas je neprihvatljivo da mentalno i fizičko zdravlje mlađih ljudi nije u primarnom interesu vlasti države u kojoj žive nego radnika nargila barova. Naravno da ljudi koji se bave tim poslom i žive od njega ne žele zakonski urediti ovu oblast ali trebamo razmišljati o sigurnosti adolescenata.

Na žalost ova tema iskreno zanima medicinske radnike koji su i onako u skladu sa svojim obrazovanjem posvećeni rješavanju ovog problema, a svjesni posljedica, koje su za mlade veoma pogubne, to svakodnevno imaju priliku vidjeti te centrima koji se bave ovisnošću mlađih.

Zabrinuti za problem koji je jasno vidljiv i svakodnevno sve više buja, tim naše škole je kroz svoje aktivnosti predložio neke, možda i skromne, mjere javne politike kao i mjere koje bi bile možda korisne za mlade. U pokušaju da riješimo problema krenuli smo u nekoliko pravaca:

Na web stranici: JAVNARASPRAVA.BA mnogo puta smo podržali što prije donošenje Zakona o korištenju duhana, duhanskih proizvoda koji obuhvata i korištenje nargila, te smo podsticali i ostale naše drugare iz škole da što više glasaju (klikaju).

Konkretno, obratili smo se gospodinu Harisu Holjanu koji na svojoj web stranici www.online-

peticija.com obavještava, upozorava i animira glasače da u BiH ne postoji zakon o nargilama.

Na različitim nivoima vlasti se primjećuje nedostatak zakonskih okvira i zato je ova peticija jako važna. Mi smo se obratili gospodinu Holjanu postoji dokumentacija, ali nismo dobili čak ni njegovu bilo kakvu reakciju. Bez obzira na sve mi smo glasali za uvođenje zakona o nargilama i podržali ovu neophodnu peticiju.

Osim ovih konkretnih akcija na osnovu naših istraživanja mi smo saznali da odlazak u nargila barove ima i svoje razloge, a to su: prije svega potrebe za društvom, strah od odbačenosti, izolacije, želja za iskazivanjem (prerane) zrelosti, dokazivanje u društvu, dosada, znatiželja, eksperimentisanje, ali i drugi skriveni razlozi, kao što je već konzumiranje narkotika, za koje нико ne zna.

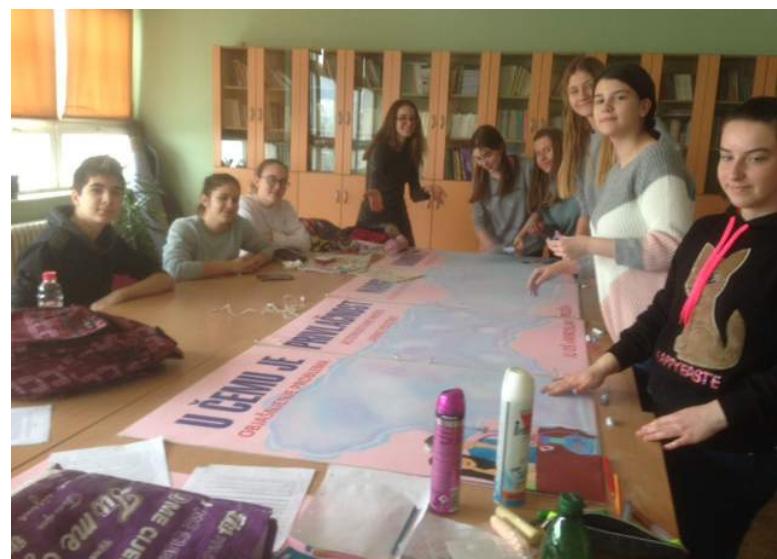
Naš tim u tom smislu predlaže aktivnosti koje mogu možda biti korisne za rješavanje ovih pitanja, odose se na to da se upotpuni slobodno vrijeme, koje će mlade odvratiti od odlaska i boravka u nargila barove, a ogledaju se u slijedećem:

bavljenje sportom (fudbal, košarka, karate, ...), odlazak u muzičku školu, razni kursevi (računarski, fotografije, slikanje,...), zajednička druženja sa prijateljima, odlazak u muzej, pozorište, kino i druge javne manifestacije. To je svakako još jedna vrsta edukacije i boljeg sazrijevanja, nego je to u nargila barovima.

Ove aktivnosti treba da budu organizovane na nivou škole, gradskih prostora i treba da budu besplatne ili najmanje cijenom pristupačne, si-

gurne, pod nadzorom stručnih ljudi, roditelja.

Takođe smatramo da za uspjeh ovih mjera veliku ulogu imaju i sredstva javnog informisanja koji trebaju vrše afirmaciju zajedničkih akcija mladih, ali i uspješnih ljudi koji svojim talenitima i radom mijenjaju svijest i daju nadu za budućnost. Takođe trebaju jasno da predstave sve opasnosti i zamke u besposlenom boravku u zadimljenim prostorima nargila barova. Mislimo da su ovo pravi načini formiranja jedne zdrave ličnosti, koji nas vode ka postizanju boljeg

zdravlja, pozitivno utiču psihu i način razmišljanja mladih.

U svom istraživanju smo izradili plan akcije, pri čemu smo uzeli u obzir naša istraživanja, zaključke i prijedloge svih članova tima kako bi jasnije pristupili izradi plana. Kako smo vać naveli, na internet stranici www.javnarasprava.ba/fbih/zakon/1396; identificirali smo grupu parlamentaraca koji se bave predlaganjem i donošenjem Zakona o kontroli i ograničenjima upotrebe duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje. Vlada FBiH je predlagač, redovna procedura a svrha ovog zakona je da se bolje reguliše upotreba duhanskih prizvoda. Ovaj zakon obuhvata i konzumiranje električnih cigareta i sličnih proizvoda pa i nargila na javnim mjestima.

Koristeći internet stranicu mi smo iskazali svoje mišljenje, tako što smo glasali (klikali), a nažalost nismo se mogli uključiti u raspravu, jer nam nije niko od pozvanih da učestvuju u našim istraživanjima nije ništa odgovorio.

Morali smo konstatirati da drugi put akcionog plana obuhvata zapravo nama najefikasniji, najjasniji i najpristupačniji način, a to je ustrajna i redovna edukacija. Srećom da smo u tome naišli na sjajnog i stručnog sugovornika mr. sc. Sedina Habibovića, dipl. psihologa koji nam je iskazao veliku podršku i održao izvrsno predavanje o štetnosti nargila, te nam dao sjajne preporuke za dalji rad.

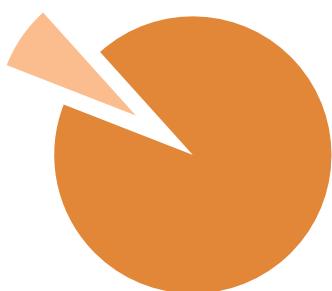
Naravno da mislimo da je za naš uzrast stalna, kvalitetna edukacija, predavanja i radionice najbolji način da se što više informišemo o štetnosti i pogubnosti nargile. I na to smo jako ponosni. Zbog toga, ali i zabrinutosti za osnovnoškolce, odlučili smo da u okviru naših mogućnosti, i dalje djelujemo i aktivno radimo u rješavanju

ovog problema. Međutim, bez podrške šire zajednice i zakonodavnih struktura, smatramo da će to biti težak posao i velika borba, te iskreno smatramo da u tome ne smijemo pokleknuti te smatramo da ne treba gubiti nadu. Donošenjem Zakona o zabrani korištenja duhana i duhanskih proizvoda, elektronskih cigareta i nagila, počet će se sistemski rješavati ovaj problem. Na kraju, važno je istaći da je ovo istraživanje obavio tim JU OŠ „Miroslav Krleža“ iz Zenice u kojem su bili učenici IX razreda u sastavu: Ena Alihodžić, Sara Bajramović, Emina Kabiljagić, Adna Mahmutović, Sara Babić, Ajla Odobašić i Asja Hamidović, te Merim Bašić, uz mentorsku pomoć profesorce Merane Opršić.

ANKETE

Anketa u VIII razredima JU OŠ „Miroslav Krleža“

ANKETA JE IZVEDENA NA UZORKU 54 UČENIKA VIII RAZREDA

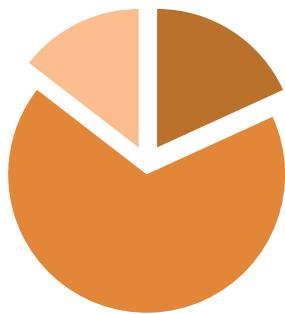

Da li znate šta su nargila barovi?

Poznajete li drugare/ce koji posjećuju nargila barove?

- DA
- NE
- PONEKAD

Da li posjećuješ ili konzumiraš nargilu?

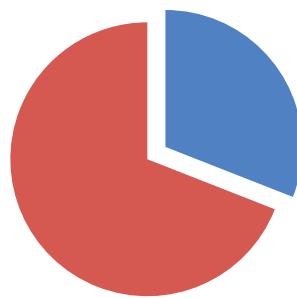
- DA
- NE
- DJELIMIČNO

Da li si upoznat/a sa posljedicama korištenja nargile?

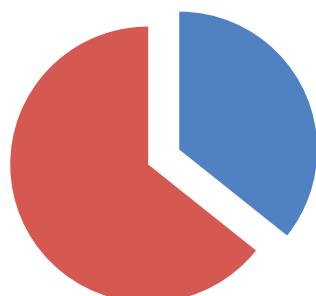
Anketa u IX razredima JU OŠ „Miroslav Krleža“ - uzorak ankete: 42 učenika

Da li posjećuješ ili konzumiraš nargilu?

Poznajete li drugare/ce koji posjećuju nargila barove?

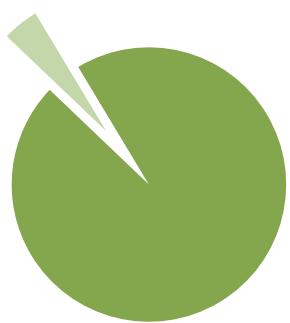

Da li znate šta su nargila barovi?

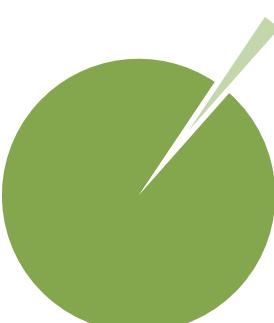

Da li si upoznat/a sa posljedicama korištenja nargile?

Anketa u IX razredima JU OŠ „Musa Čazim Ćatić“ - uzorak ankete: 47 učenika

Da li znate šta su nargila barovi?

Poznajete li drugare/ce koji posjećuju nargila barove?

Da li posjećuješ ili konzumiraš nargilu?

Da li si upoznat/a sa posljedicama korištenja nargile?

Trening stručnjaka iz kantona 10 u LIVNU i KUPRESU

Dr.sci. Mirnes Telalović, dipl.scr.

Kao specijalizovana ustanove JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona, između ostalih propisanih djelatnosti i usluga koje pruža, provodi tretman u realizaciji mjere obaveznog liječenja koje nadležni sudski organi izriču počiniteljima nasilja u porodici. Stoga je Zavod za bolesti ovisnosti Ze-Do kantona u saradnji sa Udrugom socijalnih radnika HBŽ tokom maja i juna bio uključen u realizaciji edukacije stručnih osoba iz Kantona 10 na temu „Multidisciplinarni pristup u radu sa počiniteljima nasilja u porodici u Kantonu 10“. Edukatori ispred Zavoda bili su: dr.sc. Mirnes Telalović, prim.mr.sci. Čustović dr. Amir, spec.neuropsihijatar i mr.sci. Sedin Habibović, diplomirani psiholog i psihoterapeut, koji su na praktičan način prezentovali metode, tehnike, principe i druge procedure koje se primjenjuju u tretmanu prema počiniteljima nasilja u porodici. Edukacije je provedena u okviru tri modula i to: **I modul – zakonski okvir tokom kojeg je prezentovan** zakonski okvir kojim je uređena oblast nasilja u porodici, sa posebnim osvrtom na Pravilnik i evidencione listove; zakonske odredbe u vezi nasilja, karakteristike obitelji u kojoj se dešava nasilje. **II modul – Psihološe i socijalne posljedice nasilja**, kroz ovaj modul ukazano je na psihološke i socijalne posljedice poput strahova, fobija, noćnih mora, depresije, anksioznosti,

problemima s koncentracijom, niskim osjećajima samopouzdanja, hroničnim psihičkim i fizičkim smetnjama, seksualnim problemima, suicidalnim mislima, post-traumatskim stresnim poremećajima, psihološkim i socijalnim posljedice. **Kroz III modulu – prepoznavanje endogenih i egzogenih uzroka nasilja**, fokus je bio na prezentovanju izvora ili uzroka nasilja kao ključnih komponenti u tretmanu Cilj je bio ovladati vještina prepoznavanja uzroka, transgeneracijskog utjecaja, utjecaj grupe koju prihvatomo na nasilje u obitelji, religijski stavovi o nasilju. Također, tokom ovog modula prisutni su bili upoznati sa tehnikama psiherapijskog rad sa nasilnikom, medikamentoznoj terapiji koja podrazumijeva prethodnu saradnju i koordinaciju sa ostalim članovima tima (medikamentna terapija nasilnika, medikamentna terapija žrtve i neurobiologija nasilnika). Na kraju učesnici su upoznati sa procedurama koje upućuju kako se vrši uključivanje u tretman nasilnika, saradnja sa organom statateljstva, izrada individualnih planova, pisanje izvještaja, saradnja sa sudom, pisanje završnog izvještaja i vođenje samog tretmana. Osnovni fokus bio je isticanju značaja multidisciplinarnog pristupa u tretmanu kao ključnom elementu za uspješan procesa i pozitivan rezultat.

V sarajevski dani PSIHOLOGIJE

U organizaciji Odsjeka za psihologiju i Centra za psihološka istraživanja, edukaciju i savjetovanje, koji djeluje u okviru Centra za naučno-istraživački rad i stručne aktivnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (NIRSA), u periodu od 19.4.2018. do 21.4.2018. godine Sarajevo je po peti put bio domaćin naučno-stručnog skupa „Sarajevski dani psihologije“.

Naše kolegice Meliha Brdarević-Šikić, Nermana Mujčinović i Amela Bilić su bile učesnice naučno-stručnog skupa, te sa svojim poster predavanjima realizovale su teme: „Depresivnost i preterana upotreba društvenih mreža među adolescentima“, „Prikaz psihosocijalnih obilježja ovisnika o alkoholu i ovisnika o opijatima“, i „Psihološki tretmani djece sa autizmom“. Bila nam je čast i zadovoljstvo sudjelovati i biti gost „V Sarajevskih dana psihologije“.

Projekat Edukacija mladih EDUKATORA Medicinske škole Zenica

Saradnja Zavoda i Medicinske škole u Zenici traje godinama. Prošle godine su profesorica Lejla Begagić-Pelja i šef Odjeljenja prevencije Sedin Habibović dogovorili saradnju na edukaciji mladih edukatora Medicinske škole.

Napisan je projekat i zatraženo je odobrenje od strane Pedagoškog zavoda. Po dobivanju odobrenja kolegica Meliha Šikić-Brdarević je pristupila i realizaciji istog. Rezultati su više nego dobri i preporučuju repliciranje projekta i u drugim općinama kantona. O samoj svečanosti dodjele certifikata piše Naša Riječ:

— >

zdravstvo

JZU ZAVOD ZA BOLESTI OVISNOSTI

NAŠA RIJEĆ
Utorak, 01.05.2018.

11

Učenici educirali vršnjake o izazovima ovisnosti

Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona prošlog utorka je upriličio svečanost tokom koje su dodijeljeni certifikati za 15 učenika Medicinske škole Zenica za uspješnu realizaciju projekta "Edukacija mladih edukatora". Šef Odjeljenja za rehabilitaciju i resocijalizaciju u Zavodu dr.sc. Mirnes Telalović je uručio certifikate za 15 učenika II-3 odjeljenja Medicinske škole koji su u proteklom nekoliko mjeseci prošli edukacije o izazovima i prevenciji ovisnosti, te se educirali o načinima i metoda prenošenja tih saznanja vršnjacima, odnosno maturomtima osnovnih škola.

Brojni izazovi

"Današnje generacije djece i mladih izložene su brojnim izazovima kao što su pretjerana upotreba interneta, kladionice, nargile, alkohol, cigarete, a nerijetko i droge. Adolescenti su spremni na sve kako bi se uklapili u društvo, a pored toga javlja se i značajka za određenim stvarima. Vrlo često nisu dovoljno edukovani,

Mirnes Telalović

ni svjesni rizika koji donosi ovisnosti", kaže Telalović.

"Javna zdravstvena ustanova Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona u okviru preventivnih aktivnosti, svakodnevno

snosti kao jednog od glavnih problema današnjice", kaže Sedin Habibović, šef Odjeljenja za prevenciju i savjetovanje u Zavodu, koji dodaje da je mišljenje vršnjaka među adolescentima veoma bitno, pa tako i sama edukacija od strane vršnjaka ima značajnu dimenziju i može biti izrazito efikasna.

Projekt „Edukacija mladih edukatora“ je realiziran u saradnji sa Medicinskom školom u Zenici, a na inicijativu zamjenice direktora Lejle Begagić-Pe-

lescenti o ovom problemu govorili svojim vršnjacima je bila puno uspješnija i učenici su im se lakše

devetih razreda u sedam osnovnih škola u Zenici, izvršili anketiranje učenika i obradu podataka. Kao kru-

čili svojim prijateljima da prisustvuju ovakvim radionicama" potvrđno je odgovorilo 82% učenika. Interesantan podatak je i da 42,3% učenika smatra da bi ovakve edukacije trebalo da drže stručna lica, a 38,7% smatra da bi trebali biti vršnjaci edukatori zajedno sa stručnim licima. Dakle, vidimo da je skoro jednakovo važno da u tome učestvuju i vršnjaci", kaže magistrica psiholoških nauka Meliha Brdarević-Šikić, uposlenica Zavoda koja je koordinirala aktivnosti u ovom projektu.

"Interesantno je i da je devet odsto učenika dalo odgovor da ovakve edukacije nisu potrebne, te ostaje da mislimo da ti učenici nemaju problem ili baš suprotno? Sve u svemu, podaci koje smo dobili kroz uradene ankete potiču na razmišljanje svih nas, kao stručnjaka, roditelja i gra-

nja prisutan među mladima ili široko rasprostranjen trend", kaže psihologinja Brdarević-Šikić, koja ističe da bi preporučili svojim prijateljima da prisustvuju ovakvim radionicama.

"Interesantno je i da je

Sedin Habibović

približili, komunikacija je bila puno lakša jer su se lakše otvarali vršnjacima i osnovci su podijelili svoja razmišljanja sa njima", kaže prof. Begagić-Pelja.

Nai, nakon što je pro-

Rezultati anketne

"Projektom je obuhvaćeno oko 160 učenika, a od toga je anketirano 111 učenika. Neki od dobijenih podataka anketom su: da

je 76,4% ispitanika odgovorilo potvrđno na pitanje „Da li nakon ove edukacije imate dovoljno znanja da kažete NE ovisnosti“, na pitanje „Da li biste preporu-

čili svojim prijateljima da prisustvuju ovakvim radionicama" dodaje psihologinja Brdarević-Šikić.

Izkustva o edukacijama koje su sami prošli i ono što su prenosi osnovcima od velike su im važnosti, kažu učesnici ovog projekta.

"Osnovci kojima smo prenosi sva saznanja o ovisnostima na kraju radionica su se složili da su radionice vrlo korisne, da su zadovoljni s time što smo razgovarali i navodili konkrete probleme. Oni su nam prenosi vlastita iskustva i pričali o problemima iz susjedstva i slično", kaže učenica Irma Isaković.

"Naš zadatak je bio da mlađim generacijama iz osnovnih škola preneseмо znanja koja smo stekli kroz edukaciju koju su nam upriličili stručna lica iz Zavoda. Nakon radionica možemo kazati da osnovci nisu baš upoznati npr. o tome koliko nam internet šteti, kolike probleme nam stvara, odvraća nas od učenja itd. Također, ove mlađe generacije nisu u dovoljnoj mjeri svjesne štetnosti alkohola, pušenja, a posebno nargile koje su zaista uzele maha među mlađima", kaže učenik Ajdin Kobilica,

koji je također bio dio ovog projekta za što je dobio certifikat Zavoda.

(E.B.)

radi na prevenciji ovisnosti među mlađima. Smatramo da je izrazito važno da upoznamo mlađe sa općim pojmom ovisnosti, oblicima i posljedičama kako bi preventivno djelovali i sprječili nastanak ovi-

sju prošli odredenu edukaciju ovdje u Zavodu pa su onda sa stručnim osobama Zavoda obilazili svoje matične škole i vršili promociju i radili na prevenciji bolesti ovisnosti. Činjenica da su oni kao ad-

jekt odobrio Pedagoški zavod Zenica od strane stručnih lica Zavoda je realizovana edukacija mlađih edukatora koji su potom, uz superviziju uposlenika Zavoda, sproveli edukacija učenika

je 76,4% ispitanika odgovorilo potvrđno na pitanje „Da li nakon ove edukacije imate dovoljno znanja da kažete NE ovisnosti“, na pitanje „Da li biste preporu-

cje bile potrebne čak jednom mjesечно. Dakle, postoji vjerovatnoća da ovaj podatak proizlazi iz svjetskih učenika da je problem ovisnosti ili eksperimentira-

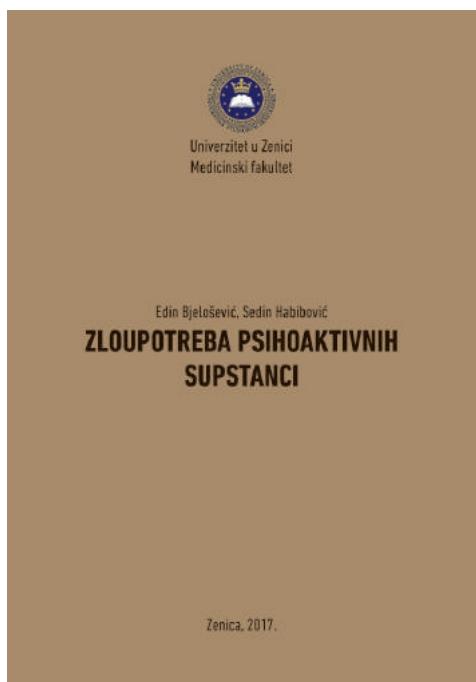

Irma Isaković

Ajdin Kobilica

Univerzitetski udžbenik iz OVISNOSTI

Univerzitet u Zenici je od 2018.godine bogatiji za udžbenik iz oblasti ovisnosti. Autori su prepoznali nedostatak stručne literature i uz odobrenje Medicinskog fakulteta izradili udžbenik dostupan studentima svih fakulteta u Zenici, a nadamo se i drugim univerzitetima. O knjizi su recenzenti istakli slijedeće:

■ DRUGA RECENZIJA:

“Učite iz tankih knjiga”, govorio je profesor fizijologije davnih osamdesetih godina prosloga vijeka nama, studentima medicine spremnim da proučimo sve što je potrebno za veliki posao - liječenje ljudi.

Bilo nam je to malo, učili smo mnogo a kako je vrijeme prolazilo sve su nam bile potrebnije manje obimne, nepretenciozne knjige, gotovo repetitorijumi.

A tu se jasno prikažu znanja i kompetencije autora: potrebno je od ogromnog broja činjenica (a zatrpani smo brojkama i sve je broj kao u grčkoj filozofiji, pitagorejskoj školi) odabratи one najpotrebnije, ne opterećivati suvišnim i jasno ih dati čitaocu kako bi ih najbolje upotrijebio.

Upravo to su uradili autori ovog naoko nepretencionog rukopisa, preradili, „dajdžestirali“ fakte, dodali i svoje iskustvo i predali nam urađeno: izvanrednu, konciznu i namjensku knjigu za svakodnevnu upotrebu.

Knjigu su napisali istaknuti stručnjaci na polju ovisnosti: doc. dr. Edin Bjelošević, specijalista neuropsihijatar, sef Katedre za neuropsihijatriju Zdravstvenog fakulteta Univerziteta u Zenici i mr sc. Sedin Habibović, psiholog, psihoterapeut, visi asistent. Oba autora su eksperti za bolesti ovisnosti koji su sad već davne 2005. godine učestvovali u idejnem projektu u ovoj oblasti, formiranju i izgradnji zavoda za bolesti ovisnosti u Zeničko-dobojskom kantonu Federacije Bosne i Hercegovine.

Doc. dr. sc. med. prim. Jasmin Softić
Zenica, 12.9.2016.g

■ PRVA RECENZIJA:

Iz svega navedenog, može se zaključiti da su se autori prihvatali složenog zadatka da koristeći se najnovijom saznanjima iz ove oblasti prikažu savremenii koncept shvatanja problema zloupotrebe psihoaktivnih supstanci.

Tekst je jasan i pregledan, tabele, grafikoni i slike značajno doprinose lakšem shvatanju i razumjevanju materije.

Publikacija je pregledna i pisana je jasnim stilom, te stoga smatram da će imati dobar prijem u stručnim krugovima i preporučujem njeni štampanje.

Banja Luka, septembar, 2016.

Recezent:

Prof. dr Marija Burgić Radmanović
Medicinski fakultet u Banjoj Luci

Čestitamo autorima!

POSJETA Novom Gradu/Bosanskom Novom

U aprilu 2018.godine stručni tim Zavoda treći put je posjetio općinu Novi Grad (Bosanski Novi). Kao i prethodna dva puta poziv je upućen od strane Mirka Zgojanjina, predsjednika SO Novi Grad. Program rada u ovoj općini na sjeveru Bosne i Hercegovine je ispunjen a sadržavao je slijedeće aktivnosti:

- Stručna emisija na lokalnom radio servisu,
- Predavanje za učenike u tri škole (dvije osnovne i jedna srednja),
- Predavanje za stručno osoblje (pedagozi, socijalni radnici, psiholozi, medicinari), te roditelje učenika.

Tim Zavoda su sačinjavali
Mirnes Telalović, Eduard
Ubiparip i Sedin Habibović.

Edukacija 400 učenika Druge gimnazije u prostoru MULTIPLEKSA EKRANA

Mr. pedagogije i psihologije Amela Bilić

04.04.2018. godine Zavod za bolesti ovisnosti ZDK održao je edukaciju o zloupotrebi droga za 400 učenika Druge gimnazije u Zenici. Edukacija je rađena u prostoru Multipleksa Ekrana i rađena je u dvije grupe od po 200 učenika.

Organizator edukacije bila je Druga gimnazija u Zenici, na čiji poziv smo se rado održali. Gimnazijalci su imali priliku odgledati edukativni film o opasnostima upotrebe psihoaktivnih supstanci i o tome razgovarati sa stručnim timom Zavoda za bolesti ovisnosti.

EDUKACIJE prevencija o zloupotrebi psihoaktivnih supstanci (Vijeće učenika) Zeničko-dobojskog kantona

Mr. pedagogije i psihologije Amela Bilić

Prevencija ovisnosti je aktivni proces koji je usmjeren na promovisanje konstruktivnih životnih stilova (ponašanja) i normi koje smanjuju mogućnost zloupotrebe droga. Obzirom da je na našem tržištu dostupan širok dijapazon različitih psihoaktivnih supstanci, simptomi upotrebe i moguće posljedice variraju. Među najzastupljenije ovisnosti kod mladih možemo ubrajati: pušenje duhanskih proizvoda, alkoholizam, konzumiranje nargile, zloupotreba sredstava ovisnosti (droga), internet i kockanje.

U saradnji sa Pedagoškim zavodom Zenica, edukacije vijeća učenika održavamo jednom sedmično u školama Zeničko-dobojskog kantona. U školskoj 2017./18. godine održali smo 22 kontinuirane edukacije vijeća učenika u periodu od 22.11.2017. godine do 06.06.2018. godine. Samim time obuhvaćeno je oko 550 učenika. Gradovi koji su obuhvaćeni edukacijama su: Breza, Visoko, Kakanj i Zenica. Cilj edukacija je da osvjestimo mlade o važnosti prevencije, unaprjeđenje zdravog načina života, tj. izgradnja i jačanje zaštitnih, a smanjenje rizičnih faktora zdravog razvoja. Mlade osobe su u stalnom traganju za pronalaskom svog identiteta i odgovora na pitanja: „Ko sam ja?“, „Šta želim biti?“ Pronaći odgovore na ova pitanja nikada nije lako, za to je potrebno vrijeme. Često u ovom periodu mogu sumnjati u sebe ili svoje sposobnosti da postignu ono što žele.

EDUKACIJE

prevencija o zloupotrebi psihoaktivnih supstanci (9-tih razreda) Zeničko-dobojskog kantona

Pored porodice, škola predstavlja instituciju koja ima najvažniju ulogu u procesu odgoja i socijalizacije, a tako i instituciju za prevenciju ovisnosti. Djeca i mladi provode veliki dio vremena, svog vanporodičnog života, u školi. Škola kao mjesto obrazovanja predstavlja kako podršku tako i opterećenje djeci i mladima. Današnje društvo i način života nameće drugačije standarde u kojima škola kao institucija u kojoj djeca i mladi pored svog doma provode najviše vremena, ima mogućnosti kao i kapacitete da sa dobrim programima prevencije ovisnosti i edukiranim osobljem potiče zdrav razvoj mladih bez bolesti ovisnosti.

Edukacije 9-tih razreda održavamo jednom sedmično u školama Zeničko-dobojskog kantona. U školskoj 2017./18. godini održali smo 21 kontinuiranu edukaciju 9-tih razreda u periodu od 17.11.2017.godine do 01.06.2018.godine u slijedećim gradovima Zeničko-dobojskog kantona: Žepče, Zavidovići, Maglaj, Tešanj i Zenica. Dakle, edukovano je 525 učenika.

Droge me NEĆE učiniti zgodnim, lijepim i privlačnim!!!

Nikotin. Heroin. Kokain. Marihuana. Inhalanti. Metamfetamini. Steroidi.
Sve su uistinu štetne! Pogledaj sliku i nađi kako droge utiču na naš izgled i zdravlje!

MOZAK

Đušo, isprao sam svoj mozak!
Inhalanti ustvari mogu esteti dio mozga
koji kontroliše pokrete tijela.

Umorni i zlovoljni

Inhalanti zvani terotonin
pomaze da budeš dobre
voje i dobro spavate. Istina
kada se veže sa serotoninom
pravi need u tvojem mozgu.

Zbogom, moždane ćelije

Upotreba metamfetamina
može objesiti veliki broj
moždanih ćelija u složenom sistemu nervnih puteva i veza
u mozgu / ili u mozgu koji je zadužen za emocije.

Super spor

Brončna poruka koja putuje iz vratog mozga do vratih
mišića je viša od 200 milja na sat. Inhalanti usporjuju ovu
komunikaciju.

Slijedeći korak?

Kratkotrajno pamećenje je potrebno za učenje
i izvršavanje zadataka koji zahtijevaju više od
jednog ili dva koraka. Marihuana može
potremeta funkciju kratkotrajnog pamećenja.

SRCE

Blokada tijela

Upotreba steroida može dovesti do blokiranja
protoka krvi do srca ili mozga. Rezultat
logički je srčani udar.

Zdrav kao...

Čak i veoma zdrav sportista mogu imati
srčani udar ako zloupotrebljavaju kokain ili
metamfetamin.

PLUĆA

Ljepljivi crni katran

Treba li reći nesto vise? Ima ga u
duhanu i marihuanu i ljepi se po
plućima i grlu.

Otvorno

Kada korisnik ustrukira inhalante,
otrovni gas može zamjeniti kisik u
plućima. Bez kisika dolazi do ugušenja
mozga i tijela i umiranja.

JETRA

Rizično raspadanje

Zloupotreba steroida je
povezana sa tumornama jetre i
cistama punim krvi i ciste i
tumori mogu dovesti do
raspadanja jetre, uzrokujući
unutarnje kvarere.

IMUNOLOŠKI SISTEM

Dijeljenje igle

Onim koji zloupotrebljavaju drogu i koji dijele
nesterilnu iglu prijeti rizik oboljenja od HIV-a,
hepatitisa B i C i drugih infektivnih bolesti.

NOS

Oštećena nosna pregrada

Šmikanjem kokaina može se stvoriti gnojničir poput
bulbulice koji se može preobraziti u otvorene rane.
Rane mogu izgubiti hškavcu nosa.

USTA - divni zubi?

Loš izgled

Pušenje cigareta uzrokuje
promjene boje zuba.
Pušenje takođe može
uzrokovati obolevanje desni
i ispadanje zuba.

Stiskanje zuba

Upotreba ekstazija uzrokuje nehotično stiskanje zuba.
Zbog toga može doći do lomjenja zuba, oštećenja
desni.

Osjećaju li se srećnim?

Ovisni svake vrste zloupotrebe droge mogu izgubiti
ispodnost normalnog osjećaja sreće i zadovoljstva.

Šta je sa zadahom?

Katan i nikotin se nakupuju na zubima i jeziku i
uzrokuju neugodan zadah.

KOŽA

Bubuljčavo lice

Steroidi mogu uzrokovati pojavu
bubuljčastog osipa po licu korisnika.

KOSTI

Sportista?

Upotreba steroida može zaustaviti razvoj
kosti. Oni koji koriste drogu mogu da
nikada ne dostignu njihovu potpunu visinu
kada odrastu.

U unutrašnjosti kostiju

Inhalacije uništavaju kosturu srži, u
unutrašnjosti kostiju.

BUBREZI

Ključanje (žarište)

Korisnicima ekstazija prijeti
rizik od otkazivanja bubrega
kada se povisi njihova tjelesna
temperatura i oni dehidrataju.

**JZU ZAVOD ZA BOLESTI OVISNOSTI
ZENIČKO-DOBOSKOG KANTONA**